

Zihin Metafiziği

Zihin Metafiziği

Janet Levin

Çeviren:
Selami Atakan Altınörs

Janet Levin: ABD’li felsefe profesörü. Doktorasını Massachusetts Institute of Technology’de (MIT) yapmıştır ve tez danışmanlığını Ned Block yürütmüştür. MIT’de bulunduğu yıllarda Jerry Fodor ve Noam Chomsky gibi isimlerin bulunduğu akademik bir ortamda çalışma imkânı bulmuştur. University of Southern California’da, felsefe bölümünde uzun yıllar öğretim üyeliği yapmış ve Professor Emerita unvanıyla emekliye ayrılmıştır. Zihin felsefesi alanında yayımlanmış çok sayıda makalesi mevcuttur.

Selami Atakan Altınörs: Galatasaray Üniversitesi’nde felsefe profesörü olarak görev yapmaktadır. Dil felsefesi, zihin felsefesi ve Yeniçağ felsefesi alanlarında yayımlanmış çok sayıda makalesi ve tebliği olan Altınörs’ün yayımlanmış telif kitapları yanında felsefe alanında dilimize kazandırdığı otuzdan fazla çevirisi mevcuttur.

Özet: Bu çalışma Düalizm, Fizikalizm, Rol İşlevselciliği, Russellcı Monizm, Panpsişizm ve Eleyicilik dâhil olmak üzere, zihnin doğasına ilişkin önde gelen çağdaş teorileri sunmakta ve tartışmaktadır. Çalışmanın temel amacı, duyumların ve algısal deneyimlerin kendine özgü niteliksel ayırt edici özelliğini, inançların, arzuların ve diğer yönelimsel durumların kendine özgü dışa-doğrultulmuşluğunu ve -daha genel olarak- doğal dünyada zihnin yerini ve zihinsel durumlar ile bunların neden oluyor gibi görüldüğü davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklama kapasiteleri de dâhil olmak üzere, söz konusu teorilerin güçlü ve zayıf yönlerini incelemektir. Çalışma ayrıca zihin metafiziğine ilişkin bazı ileri düzey soruları da kısaca ele almaktadır: Bireylerden oluşan grupların veya toplulukların tamamının, o topluluklardaki bireylerin zihinsel durumlarına indirgenemeyen zihinsel durumlara sahip olup olamayacağı ve zihin ile dünya arasındaki sınırların görüldüğü kadar keskin olup olmadığı.

Anahtar Kelimeler: Zihin-beden sorunu, Düalizm, Fizikalizm, bilinç, inanç.

İçindekiler

1. Giriş	9
2. Düalizm	17
3. Tip Aynılığı Teorisi	31
4. Rol İşlevselciliği	41
5. Bilincin Doğada Bir Yeri Var mı?	53
6. Yönelimsel Durumlar	73
7. Russellcı Monizm	91
8. Eleyicilik	99
9. Bazı İleri Düzey Sorular	111
<i>Kaynakça</i>	115

İnsanların düşünceler, inançlar, arzular, duyumlar ve duygular gibi zihinsel durumları olduğu açık -veya en azından boy, kilo ve saç rengi gibi fiziksel durumları olduğu kadar açık- görünmektedir. Fiziksel durumlarımızdaki değişikliklerin zihinsel durumlarımızda değişikliklere yol açabileceği ve bunun tersinin de geçerli olduğu açık görünmektedir: Sıcak bir sobaya dokunmak (normal olarak) acı hissetmemize, dikkatsiz olduğumuzu düşünmemize ve acının geçmesini istememize neden olur; bu da sırasıyla irkilmemize, küfretmemize veya biraz buz almak için dondurucuya koşmamıza yol açacaktır. Bununla birlikte, bu iddialar açık görünse de basit cevapları olmayan bir dizi soruyu gündeme getirmektedir.

Zihinsel durumlarla ilgili bu soruların bazıları metafiziksel sorulardır: Düşünceler, arzular, duyumlar ve duygular ne tür şeylerdir; bunların bedenlerimizin ve beyinlerimizin fiziksel durumlarıyla ilişkisi nedir; ve fiziksel durumlardaki değişiklikler zihinsel durumlarda nasıl değişiklikler üretir (ve tersi)? Bir diğer metafiziksel soru da insan dışındaki mahlûkların da zihinsel durumları olup olamayacağı ve eğer olabiliyorlarsa hangi mahlûkların -örneğin şempanzeler, kediler, ahtapotlar, androidler- ve ne tür durumların -örneğin duyumlar, düşünceler, umutlar, korkular- olduğudur.

Bu alanda epistemolojik sorular da vardır; bunlar arasından şempanzelerin, kedilerin, ahtapotların, androidlerin -ve

aslında, kendimiz dışındaki insanların- zihinsel durumları olup olmadığını ve eğer varsa bu durumların bizimkilerle benzer olup olmadığını nasıl bilebileceğimiz yer alır. Nitekim, kendi zihinsel durumlarımızı nasıl öğrenmeye başladığımıza ve bir şeyi düşündüğümüzü, bir şeyi istediğimizi veya bir şeyi hissettiğimizi zannederken yanılma ihtimalimizin olup olmadığına dair sorular da mevcuttur. Bu alanda ahlaki sorular da bulunmaktadır; bunlar arasında, düşünebilen veya hissedebilen mahlûklara [*creatures*], bunu yapamayanlardan farklı muamele edilip edilmemesi gerektiği ve düşünebilen veya hissedebilen canlıların bize belirli şekillerde davranmasını beklemeye hakkımız olup olmadığı yer almaktadır.

Bu kitap, metafiziksel sorulara odaklanmaktadır. Gelgelelim, açıkça görüleceği üzere, metafiziksel soruların cevaplarının diğer sorular üzerinde mantıksal sonuçları [*implications*] vardır -ve tersi de geçerlidir- dolayısıyla zihinsel durumların doğası (ve kapsamı) ile bunların fiziksel dünyayla ilişkisi hakkındaki farklı teorileri değerlendirirken bu diğer sorular tamamen göz ardı edilemez. Dolayısıyla, bu sorular odak noktamız olmasalar da tamamen göz ardı edilmeleri de mümkün değildir.

Diğer yandan, bu kitap felsefe tarihi boyunca öne sürülen her zihin metafiziği teorisini sunmayı amaçlamamakta, bunun yerine konuyla ilgili çağdaş çalışmalarda -en azından muhtemelen- en çok ciddiye alınan beş teoriye odaklanmaktadır. Bunlar Düalizm, (Zihinsel-Fiziksel) Tip Aynılığı Teorisi, Rol İşlevselciliği, Russellci Monizm ve Eleyicilik [*Eliminativism*] (veya İllüzyonizmdir).

Düalizm, zihinsel olan ile fiziksel olanın iki ayrı türden şey olduğu; her birinin diğerinden bağımsız ve diğerine indirgenemez bulunduğu tezidir. Düalizmin üç ana çeşidi vardır: Fiziksel ve zihinsel durumların, yer kaplayan ve hareket etme yetisine sahip olan maddesel tözler ile uzamın dışında var olan maddesel olmayan tözler gibi iki ayrı töz türünün durumları olduğunu

3

Tip Aynılığı Teorisi

Düalizmin aksine Fizikalizm (çoğu yerde “Materyalizm” diye anılır), zihinsel olanın fiziksel olanın ötesinde hiçbir şey olmadığını savunur. Canlıların duyumlara, düşüncelere, arzulara, duygulara veya başka herhangi bir zihinsel duruma sahip olması için gerekli olan bütün şey, beyinlerinde ve bedenlerinde (ve belki de etraflarındaki dünyada) belirli fiziksel durumların ve süreçlerin meydana gelmesidir.

Fizikalizmin hem Klasik hem de Modern dönemde en azından bazı taraftarları bulunsa da¹², Düalizm yirminci yüzyılın ortalarına kadar Batılı filozoflar arasında egemen görüş olmuştur. Fakat o zamandan bu yana birçok Batılı filozof Fizikalizmin bir çeşidini -ya Tip Aynılığı Teorisini ya da İndirgemeci Olmayan Fizikalizmin çeşitli biçimlerini, özellikle de Rol İşlevselciliğini benimsemiştir ve yalnızca hangisinin zihinsel durumların en makul açıklamasını sunduğu konusunda ayrışmaktadırlar.

Bu bölüm, ilk olarak Place (1956/2002), Feigl (1958/2002) ve Smart (1959/2002) tarafından dile getirilen (çağdaş) Tip Aynılığı Teorisine, yani her bir zihinsel (Z) durum veya süreç tipi Z için, M'nin B ile özdeş olacağı şekilde bir beyin (B) durumu veya

12 Leukippos (MÖ beşinci yüzyıl) ve öğrencisi Demokritos -ve daha sonra Epikuros (MÖ 341-270) ile Lucretius (Ö. MÖ yakl. 50)- bütün hepsi, dünyada var olan her şeyin boşluktaki atomların yapılaşmaları ve aralarındaki etkileşimleri üzerinden açıklanabileceğini savunurlar. Modern dönemde, Descartes'ın çağdaşı Hobbes (1588-1679) ve daha sonra La Mettrie (1709-1751) zihinsel durumlar konusunda fizikalist teorilerini dile getirmişlerdir.

süreci tipi B'nin bulunduğu (örneğin acının C-liflerinin uyandırılması olduğuna) odaklanmaktadır¹³. Bu iddialar nitelik aynılıkları olduğundan, bir Z'nin her tekil emsalinin [*instance*] bir B olmasını ve bunun tersini gerektirir. Bu görüş, yalnızca bir zihinsel durumun her örneklenmesinin [*token*] bir ya da başka bir fiziksel durumun örneklenmesiyle aynı olmasını gerektiren Örneklenme [*Token*] Aynılığı Teorisinden daha talepkârdır. Fakat, zihinsel tipler fiziksel tiplerle aynılaştırılamıyorsa, Fizikalist olan Örneklenme Aynılığı teorisyenleri, ya belirli bir tipteki bütün zihinsel durumlar tarafından paylaşılan ve indirgenemez biçimde zihinsel olmayan başka bir niteliğin bulunduğunu -ya da hiçbir şekilde zihinsel tiplerin bulunmadığını savunmalıdır. İlk alternatif, İndirgemeci Olmayan Fizikalistler tarafından, ikincisi ise Eleyiciler tarafından benimsenmektedir. Her ikisi de sonraki bölümlerde tartışılacaktır.

Place, Feigl ve Smart gibi ilk Tip Aynılığı teorisyenleri, özellikle duyumların ve algısal deneyimlerin -niteliksel karaktere veya "hissiyata" sahip durumların- beyin süreçlerinin tipleriyle aynı olabileceğini göstermekle ilgilenmişlerdir ve buradaki odak nokta da bu olacaktır. Onlar, dönemin biliminin, bireylerin herhangi bir zamanda ne hissettiklerine veya düşündüklerine dair içebakışsal bildirimleri ile beyinlerinde ve bedenlerinde ne olup bittiğine dair (beyin taramaları gibi araçlar aracılığıyla) üçüncü şahıs bildirimleri arasında bir korelasyon kurmaktan bile uzak olduğunu kabul etmişlerdir¹⁴. Onların amacı, aksi

13 Kabul etmek gerekir ki acının nöral korelatı C-lifi uyarılmasından daha karmaşıktır, fakat 'C-lifi uyarılması', felsefe literatüründe ilgili durum her neye karşılık gelirse gelsin onu temsil eden yerleşik bir kalıp haline gelmiştir.

14 Nitekim, bu durum şu anda bile bir problem olmayı sürdürmektedir; zira bu tür korelasyonlar kurmak, bir denneğin ilgili nöral durumları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ölçmek (ve hangilerinin konuyla ilgili olduğunu belirlemek) için güvenilir yöntemler gerektirir. Ayrıca bu durum, denneğin o sırada ne deneyimlediğine dair içebakışsal bildirimler üretmek için standart bir söz dağarcığı da gerektirir; bu, acının derecelerine ilişkin doğrudan bildirimler için yeterince zorken sinestezi ve psikodelik deneyimler gibi standart dışı durumlar için daha da zordur.